

SCHOOLPSYCHOLOGIE EN MIDDELBARE SCHOOL

DRS. Y. B. VAN DER SLUIS

INLEIDING

De brochure „Schoolpsychologie en Middelbare School” van de hand van Dr. P. van den Broek en Mej. Drs. Y. B. van der Sluis, verschenen onder rapport no. S 005-65, werd in april 1965 door het Psychologisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Leiden uitgebracht.

In deze brochure wordt een onderzoek beschreven dat verricht werd met het doel een oriënterende inventarisatie te maken van psychologische onderzoeken, die plaats vonden op de Afdeling Schoolpsychologie, om te komen tot een beeld van het schoolpsychologisch onderzoek ten dienste van het M.O.

In tegenstelling tot de functie van de schoolpsycholoog bij het L.O., bezit die bij het M.O., zowel voor de school als voor de psycholoog zelf, een nog nauwelijks omschreven beeld. Met name de taak van de psycholoog tegenover die van de school is nog weinig duidelijk omschreven.

Als bijdrage in de discussies over M.O. en M.O.-psychologie en als eerste bezinning op het eigen werk als schoolpsycholoog in het algemeen, werd deze studie bedoeld.

De studie, zoals deze beschreven staat in genoemde brochure, is er een met een uitgesproken oriënterend karakter en dient dan ook beschouwd te worden als de voorloper van een systematischer en uitgebreider onderzoek, dat in de toekomst zal plaats vinden.

De centrale functie van de schoolpsycholoog zal zowel bij het L.O. als bij het M.O. dezelfde zijn, nl.: hulp verlenen aan het kind op school dat deze hulp behoeft.

Het karakter van de hulpverlening zal echter, allereerst door de sterk van elkaar verschillende fases van ontwikkeling van lagere schoolkind en van middelbare scholier, anders zijn. Naast het verschillende karakter van de ontwikkelingsfases, is de situatie op de beide scholen geheel verschillend, hetgeen o.a. inhoudt dat de eisen, die aan het kind gesteld worden, eveneens zeer uiteenlopend zijn.

Uitgaande van deze denkbare verschilpunten werden hypothesen gesteld, gerangschikt naar fase, situatie en eisen.

Hypothetisch valt aan te nemen dat het kind op de M.S., dat tot een intellectueel geselecteerde groep behoort, minder problemen oproept op het gebied van de intelligentie als zodanig dan het L.S.-kind. Door het doormaken van de puberteit zal een middelbare scholier daarentegen

meer problemen te verwerken krijgen in het emotionele vlak dan het L.S.-kind, dat in een betrekkelijk stabiele periode verkeert, zoals dit ontwikkelings-psychologisch gezien het geval is.

Vervolgens worden het kind op de M.S. geheel nieuwe eisen gesteld wat betreft zijn initiatief, zelfstandigheid en aanpassing in een zo geheel andere schoolsfeer dan hij op de L.S. gewend was.

Tenslotte komt het werken op school steeds meer te staan in het teken van toekomstige studie en beroep, wat vragen zal oproepen.

OPZET VAN HET ONDERZOEK

Om nu na te gaan in hoeverre de zojuist geschetste hypothesen betrekking hebben op de concrete actuele M.S.-leerling en om te komen tot een eerste waardering van deze factoren, werd een inventarisatie gemaakt van 100 praktische onderzoeken, die plaats vonden op de Afdeling Schoolpsychologie.

Hiertoe werden dossiers van M.S.-leerlingen genomen, daterend vanaf 1954 en daaropvolgend tot in de winter van 1962-1963, zonder dat er enige selectie op de populatie werd toegepast.

De onderzochte leerlingen zijn voornamelijk afkomstig uit Leiden en randgemeenten en uit dichtbij Leiden gelegen grote steden. Het materiaal werd indertijd niet opgebouwd voor het doel van deze studie, doch voor concrete advisering, zodat de adequaatheid voor het huidige doel beperkt is. Nogmaals zij er dan ook op gewezen dat het hier een oriënterende studie betreft. Om evenwel toch te komen tot een zo betrouwbaar mogelijk beeld werd bij de analyses voor de oriëntatie uitsluitend geput uit anamnese en concluderende rapporten van de dossiers, zodat foutieve interpretaties van de testgegevens in verband met de nu opgestelde hypothesen werden vermeden.

Als *scoringscategorieën* werden voorlopig 8 categorieën gekozen, bij welke keuze de ervaring met de psychologische praktijk van invloed was.

Als *eerste categorie* werd de reden van aanmelding gekozen, waarbij gedragsproblemen, opleidingsproblemen en beroeps- of opleidingskeuze als subcategorieën werden onderscheiden.

De *tweede categorie* was die van de initiatiefnemers tot het onderzoek (ouders - school - medicus) en de *derde categorie* die van de rol der school bij de aanmelding voor het onderzoek (actief - positief; passief - positief; afwezig of negatief).

Vervolgens werden een aantal persoonlijke gegevens in de *vierde categorie* opgenomen en wel de volgende: klas - geslacht - leeftijd.

De vijfde categorie betrof het intelligentie-niveau volgens de Wechsler Bellevue Intelligentie Test gemeten en in de categorie verdeeld in een groep van Totaal I.Q. —120 en in een groep van Totaal I.Q. 120+.

De zesde categorie werd die van de oorzaken van eventueel falen, waarbij als oorzaken werden onderscheiden: intelligentie; werkwijze en -instelling; emotionele (e.d.) problemen; milieu-omstandigheden; lichamelijke toestand.

In de zevende categorie kwam de rol van de puberteit naar voren met als sub-categorieën: de puberteit als *wezenlijke* causale rol; als *mogelijke* causale rol; *geen* causale rol, voor zover dit uit anamnese en slotconclusies van het rapport kon blijken.

Tenslotte werd de laatste categorie, de achtste, die van „conclusie en advies”, met als verdeling: ongeschikt-geacht voor M.O.; de school verlaten uit tactische overwegingen, doch niet vanwege absolute ongeschiktheid; coaching nodig geacht; bijles nodig; doorgaan op de M.S.; drie klassen M.S. voltooien.

UITKOMSTEN

Over de belangrijkste vondsten uit de analyse van de 100 dossiers kan het volgende, samenvattend, worden meegedeeld.

Gedragsmoeilijkheden blijken minder vaak de reden van aanmelding te zijn dan slechte schoolresultaten. Dit is een enigszins verrassende uitkomst, maar waarschijnlijk goed verklaarbaar.

Voor de ouders is een falen op school een alarmerender iets dan een zich slecht gedragend kind met voldoende schoolprestaties, zulks met het oog op de toekomst van het kind. Vervolgens is het zeer goed mogelijk dat een kind van een M.S. door zijn in het algemeen redelijke intelligentie en door de invloed van de waarde, die vaak gehecht wordt aan omgangsvormen in de opvoeding en op school, op zijn gedrag, de aanpassingsmoeilijkheden intern verwerkt met een nadelige inwerking daarvan op de leerresultaten.

De problemen met de vorderingen op school vormen één aanmeldingsgroep, waarnaast een tweede groep naar voren komt van de problemen die samenhangen met de beroeps- en studiekeuze.

Over de tweede categorie het volgende: meestal zijn de ouders degenen die het kind opgeven voor onderzoek, waarbij zij dan vaak gestimuleerd werden door de school. De rol van de school was in 36 % van de gevallen in haar houding tegenover het psychologisch onderzoek actief-positief. Een passief-positieve houding nam 47 % der scholen aan en een afwezig-negatieve houding 17 %.

Bij een toenemend contact van M.S. met schoolpsycholoog, zal bij een juiste kennis van elkaar, de waardering voor de schoolpsychologische adviezen, en daarmee de positieve, resp. de actief-positieve houding van de school daartegenover toenemen, zoals in de praktijk ook al wel gebleken is.

De groep met de problemen door de opleiding (de z.g. *probleemgroep*) blijkt in vergelijking met de groep die problemen heeft n.a.v. beroepskeuze (de z.g. *keuzegroep*) wat schoolklas betreft vnl. te vallen in de *laagste drie klassen* van het M.O. De keuzegroep daarentegen heeft de hoogste klassen reeds bereikt.

Over de aanmelding van *jongens tegenover meisjes* het volgende: ook hier worden jongens meer aangemeld dan meisjes en wel in aantal bij dit onderzoek van 77 tegenover 23. Vele redenen zijn hiervoor aan te voeren, zonder dat er hier op ingegaan kan worden.

Beide groepen, zowel de probleem- als de keuzegroep, hebben een *intelligentie* van behoorlijk niveau.

Bij analyse van de oorzaken van het falen blijkt de intelligentie als zui-vere oorzaak weinig voor te komen.

Een dergelijke uitkomst was te verwachten, als men de gehele M.O.-groep beschouwt als een intellectueel-geselecteerde groep.

Oorzaken van falen op school zijn veelal te vinden in de *foutieve werkmethode*n, waarbij een minder ruime intelligentie wel werkt als een versnellende factor in het faal-proces, zonder echter een directe oorzaak te zijn.

In 67 % van de faalgevallen spelen *emotionele problemen* een zeer belangrijke causale rol. Deze emotionele problemen liggen veelal in het introverte vlak, zodat storende gedragsafwijkingen zelden het gevolg zijn.

Bij 23 % van de gevallen blijkt een storende invloed van het *milieu* nadelig te werken.

In de meeste gevallen van falen op school is geen afzonderlijke factor als oorzaak aan te wijzen, maar vindt men gewoonlijk een *samenspel* van verschillende factoren.

De *puberteit* als wezenlijk causale rol van de problemen was in 36 gevallen aanwijsbaar. In 15 gevallen bleek de puberteit een medespelende factor, terwijl de puberteit in 32 gevallen niet aanwijsbaar was en in 17 gevallen geheel afwezig was als werkzame oorzaak.

Bij een onderzoek naar de samenhang van emotionele problemen met de puberteit moet uit het materiaal van deze analyse geconcludeerd worden dat er een duidelijk verband bestaat tussen beide groepen.

Tenslotte komt uit analyse van de *laatste categorie* opvallend naar vo-

ren dat bij 70 adviezen werd aangeraden de opleiding op de M.S. voort te zetten, met daarbij echter extra maatregelen.

Deze extra maatregelen vallen uiteen in: *coaching* (waarmee gedacht wordt aan een actief-pedagogische counseling) en *bijles* (waarbij het te onderwijzen vak op de voorgrond komt, vaak in een samengaan met coachen).

CONSEQUENTIES

Voor de *schoolpsychologische praktijk* komt als conclusie van deze studie naar voren dat de schoolpsychologie voor het v.H.M.O. de onderzoeksgesvallen kan verdelen in die, waarin de schoolvorderingen de problemen oproepen en in die, waarin de problemen ontstaan door keuzeproblemen bij over het algemeen voldoende vorderingen. Het is reëel gebleken een verdeling te maken n.a.v. deze beide soorten van onderzoeken in leeftijd en in klasse, waarbij dan de „probleemgroep” valt in de leeftijdsgroep 12-15 jaar, die gewoonlijk in de 3 laagste klassen van de M.S. te vinden is en waarbij de „keuzegroep” dan valt in de leeftijden van 16 tot 20 jaar, gewoonlijk in de hoogste klassen van het M.O.

Voor de *school* zijn de volgende conclusies van het rapport van belang:

De school moet meer oog hebben voor de kinderlijkheid van haar leerlingen in de laagste klassen. Zeer belangrijk is het ontbreken van een goede werkhouding. De lagere school moet trouwens preventief werken door het aankweken van juiste werkmethodes en zelfstandigheid van werken, zodat de leerling voldoende reserves heeft bij het overgaan naar de M.S., waar hij door de omschakeling naar een geheel ander schooltype daardoor alleen al voldoende moeilijkheden krijgt te verwerken.

Daarnaast is de puberteit van zeer groot belang gebleken bij het voorkomen van moeilijkheden. Voor de heftigheid van het doormaken van de puberteit zou nóg meer aandacht en begrip van de kant van de school gegeven moeten worden. Hier ligt een taak voor de z.g. klasse-leraren of voor de school-moderator.

De behoefte aan coaches is bijzonder groot gebleken. De school zou zich ten aanzien van deze behoefte moeten bezinnen in hoeverre zij daar aan kan werken door meer individuele begeleiding van de leerling.

Wat het keuze-probleem betreft kan de school vele problemen voorkomen door de leerlingen in de hogere klassen meer voor te lichten over mogelijkheden van verdere studie en beroepen. Of de leerling geschikt is

voor een bepaald beroep kan de school minder al-omvattend beoordelen dan de psycholoog, maar gesprekken met leerlingen die vragen hebben over beroepen, kunnen toch al veel bijdragen in het beeld dat het kind zich vormt over het karakter van het beroep, in vergelijking met zijn eigen geaardheid.

De *psycholoog* kan, bij een dergelijk beschreven optreden, gereserveerd worden voor het typisch psychologische werk als diagnose, counseling (als „zwaardere” vorm van coaching) en, bij een functioneren van de counseling in een school, als begeleider van de counselors.

Uiteraard is de samenvatting van dit onderzoek beknopt.

Voor een uitvoeriger beschrijving wordt verwezen naar het in de aanvang genoemde rapport.

(Uit de Afdeling Schoolpsychologie van
het Psychologisch Instituut van de Rijks-
universiteit Leiden.
Hoofd: Dr. P. van den Broek.)